



ELLY ANDERSEN

Offentliggjort d. [21. februar 2020](#)

Elly Andersen blev født i 1940 og boede på Stockholmsgade (Aarhus N) i sin barndom. Hun fortæller om at vokse op i et kærligt og hyggeligt håndværkerhjem, hvor pengene til tider kunne være lidt knappe.

BARNDOM I STOCKHOLMSGADE I AARHUS

I 1945 flyttede mine forældre (vores far murersvend, vores mor delvist hjemmegående) og 4 børn i alderen fra 7, 5, 3 og ½ år fra en lille 2-værelses kvistlejlighed i Samsøgade i Aarhus til et nybygget kvarter på Christiansbjerg, 3 gader med 6 dobbelthuse i hver række for børnerige familier, 2 familier i hvert. Stockholmsgade lå langt fra midtbyen, helt øde med marker omkring. Kun betjent af bus nr. 3 én gang i timen. Bælgmørkt, kun én gadelampe i hele gaden. Bygget i et fattigt område – det ringeste i Aarhus: Christiansbjerg, som altid har været et rent arbejderkvarter, tæt på lossepladsen ved Vandtårnet, og militærområdet, Vestereng.

Christiansbjerg var absolut udkant og blev betragtet som sådan.

Opsamlingssted for byens socialt belastede, svage eksistenser, bl.a. kvindehjem og "drankerhjem" (blev det kaldt) for landstrygere og vagabonder.

Her var frisk luft og gode legemuligheder. Vores mor havde det meget svært – især i begyndelsen – ved at være placeret helt uden for "lov og ret". Der var 3 km's gang til midtbyen. Det var et stort savn og en svær tilpasning.

Det var en kolossal omvæltning: Soveværelse, 2 værelser + toilet på 1. sal, stor vinkelstue og køkken i underetagen, entre med trappe til 1. sal, pulterrum under trappen og en stor kakkelovn, forgang, udhus med vaskehus og brændehus, suppleret af en lille have med stensætning. Vores far gjorde alt for at gøre det hyggeligt og skabe et hjem i de kolde rammer. Pyntede den fine stue op med at bygge en bue i røde mursten mellem stuen og spisekrogen. Brændehuset blev bygget om til værksted, hvor han tilbragte mange timer med at fremstille brugbare ting til forskønnelse af hjemmet. Etablerede også en terrasse, ikke med fliser, men med røde mursten og fint træstakit i smukke mønstre med klatreroser. Hans fritidsinteresse var at bygge vindmøller helt fra bunden til glæde for hele den nærmeste familie. Der var altid så hyggeligt med fløjten, sang og musik, når far var i værkstedet. Mor havde ikke samme lyse sind. Var meget arbejdsom, var både omsorgs- og ansvarsfuld og økonomisk. Det var godt, eller havde vores barndom nok ikke været i så trygge rammer.

Kakkelovnen i entreen kunne varme hele huset op, men da det var småt med penge, og koks var dyre, fyrede vi – når der blev tændt i kakkelovnen – med brunkul, som hele huset osede af. Kullene kom i kæmpe portioner, som blev læsset af og placeret i udhuset bag en afskærmning, så de ikke flød over det hele. Den "fine" stue blev kun taget i brug til jul og påske (og når vi havde familiebesøg), ellers sad hele familien – 4 børn og far – rundt om et spisebord i ét af de små værelser, medens vores mor lå og småsov på divanen. Kort efter vi var flyttet ind, installerede far en lille kakkelovn i dette værelse, så vi kunne holde varmen. Vintrene i 1947/1948 var uhyggeligt kolde. Vandet frøs, toilettet var frosset. Børneværelset med 2 køjesenge var iskoldt, så sengetøjet blev hængt på en tørresnor over kakkelovnen, så det var varmt, når sengen kaldte. Inden sengetid – det bedste vi vidste – var, når far fortalte historier om sin barndom ved Knøsen (ved Himmelbjerget). Han var dygtig til at tegne – især heste, høns og kyllinger – så når han gik i gang, var vi fulde af beundring og ville have mere og mere. Vi elskede de aftenstunder.

Efterhånden som vi blev større, og pladsen i det lille værelse for trang, blev den store stue taget i brug også til hverdag. Som vi voksede til, blev værelserne også omfordelt, så det store soveværelse blev til drengeværelse, jeg fik ét af de små værelser, og det sidste blev soveværelse til forældrene.

Miljøet var hårdt. Alle havde mange børn og var fattige. Børnene bar præg af den dårlige opvækst, var hårde i filten, og allerede den første dag, vi flyttede ind, blev vi truet med tærsk og alverdens ulykker af ungerne i huset ved siden af. Vi var så uskyldige og forsvarsløse, så vi hentede et par knive i køkkenet for at forsvare os. Heldigvis fik far sat en stopper for det, men vi blev aldrig – i alle de år, vi boede der – gode venner med nabofamilien til denne side, som vi ikke – uden grund – tiltroede de værste ting. I vores hus, som var det første i rækken, var vi så heldige, at der de første år boede en præstefamilie, som var "finere", især fordi manden var hjælpepræst i Domkirken. Dem var der aldrig problemer med. Der var en "godhed" omkring dem. Den blev nu sat på prøve, da far takkede ja til at få hjælp til brænde at fyre med. Præsten satte 3 tørv på højkant, og én på tværs, så var spanden fuld. Senere flyttede en landbrugskonsulent-familie ind. Dem så vi også op til. Da de flyttede, kom en mekaniker-familie med 5 børn til at bo der. De passede bedre ind i proletariatet.

SKOLEGANG

Jeg, der er den ældste begyndte min skolegang 1. april 1947 i Christiansgade Skole, da skolen i Samsøgade husede flygtningefamilier. Da flygtningene var taget hjem, blev skolegangen flyttet til Samsøgade skole, en skole med kæft, trit og retning. Jeg, der er venstrehåndet, skulle lære at skrive med højre hånd. Læreren gik rundt og inspicerede, og når det gik galt, fik man rap over fingrene med linealen. Så skulle man nok lære det.

Da vi flyttede, kom vi til at gå i Skovvangskolen. En ren arbejderskole med 800 børn. Lærerkollegiet var meget forskelligt, nogle med empati og forståelse for børnene, selv om de også stillede krav. Andre – de fleste – det absolut modsatte: Ondskabsfulde – især de 2 største af brødrene led under øretæver og andre korporlige afstraffelser det meste af skoletiden. Ved den mindste overtrædelse i skolegården blev man kommanderet op til "væggen", hvor man så stod og ventede på tilbuddet om "en eftersidning eller en lussing". Engang fik min broder tilbudt valg mellem "ørefigen, eftersidning eller minus i karakterbogen". Som altid, valgte han øretæven, men var så "heldig" at få den fulde pakke. Gårdvagten var en ren sadist, som ikke anede, hvad der var sket, men med glæde og uden fortrydelse smækkede 6-7 lussinger ud lige efter hinanden. Jeg har aldrig mødt nogen børn, der ikke valgte øretæverne. Det var man jo mere eller mindre vant til.

Heldigvis blev den mindste – mest følsomme – broder flyttet til en nybygget skole, Katrinebjerg Skolen, hvor der var en helt anden menneskelig atmosfære og nymodens tankegang, f.eks. gik drenge og piger i samme klasse. Helt utænkeligt i vores skole.

Om betydningen af skolegang og læring vidste mine forældre ikke meget. Kom der nærmest aldrig. Havde nok lidt mindreværdskomplekser over for lærerne. Dog engang den ældste af brødrene var blevet mishandlet af én af lærerne, tog far cyklen og kørte til skolen, skældte ud og "truede" læreren: Hvis det skete igen, så ... Det hjalp. Flere af drengene gik – efter eget ønske – tidligt ud af skolen. Husker ikke præcis, om det var 7. eller 8. klasse. Sikken et spild af evner. Så fik de med det samme småjobs og tjente penge som arbejdsdrenge, købmandsbude, gik med mælk om morgenen, avisbude (især "Land og Folk" var et hit, som var fyrsteligt lønnet i forhold til andre jobs).

I alle skoleårene fik vi hver dag mad på skolen: Altid $\frac{1}{2}$ rugbrød med leverpostej (nogle påstod, der var blandet levertran i), $\frac{1}{2}$ med ost, og 2, der varierede med forskellig råkostsalat af en slags. Sundt, men det var det kun de færrest, der kunne lide. Skulle helst byttes væk. Dertil en lille sødmælk + et æble. Kunne vi spise mere, var der supplement af en sammenklappet rugbrød med fedt.

Det var obligatorisk, at vi skulle lære at svømme, hvad ingen kunne før skolestart. Fra Skovvangskolen gik vi ned til "Den Permanente" (ret langt), hvor vi blev beordret i vandet fra stranden, og senere i bassin, hvor vi ikke kunne bunde, dog med korkbælte og læreropsyn. Alle var rædselsslagne, og det var ikke mange, der lærte svømning, men vasket blev vi da. Fra Katrinebjergkolen blev børnene transporteret med bus til svømmehallen i Spanien. Det var en anden human oplæring i svømning.

DAGLIGLIV

Mor, der var dygtig til at få pengene til at række, strikkede sweaters til drengene, næsten altid brune (praktiske) i samme mønster. De kunne gå i arv fra den ene til den anden, strikkede strømper, syede bukser "knickers", selv om syning ikke var hendes livret. Satte en ære i, at vi skulle være pæne og rene. For at styrke økonomien begyndte hun at deltage og arbejde i husholdningen i et herskabshjem på Holmevej (et sted, hvor hun havde været kokkepige som ung) et par gange om ugen.

Det gav problemer med drengene, der var alene hjemme, og fik tiden til at gå med "narrestreger". For at der ikke skulle ske "ulykker", besluttede vores mor, at jeg måtte blive hjemme fra skole for at holde øje og passe på. Forklaringen til læreren var altid, at jeg havde blærebetændelse. Dog holdt den ordning ikke i det lange løb, så drengene blev meldt ind på Fritidshjem på Skovvangsvej, hvor de blev holdt i ørene. En fantastisk social institution. Gode pædagoger og dygtige iværksættere. Her lærte de at anvende alle slags værktøj i værkstedet – hvor der blev hamret, tømret og snittet. Der blev fremstillet mange brugbare ting med kyndig vejledning af pædagogerne. Det var noget, der var højt værdsat i det sparsomme hjem. Alle fik fine hjemmegjorte gaver til jul. Den lærdom, de fik her som børn, har de haft stor glæde og nytte af i hele deres voksenliv. De kan alt i dag.

Vi fik varm mad om aftenen, når far kom hjem. Altid 2 retter, mest vælling, grød eller lignende til forret, efterfulgt af kartofler med kød, 2 frikadeller til farmand, 1 til hver af os andre. Om søndagen ofte dessert med flødeskum. Så blev der ballade, alle unger følte, de fik mindre end de andre. Vi hentede pisket flødeskum i en skål ved "Bjergboden" på Randersvej, 200 g, som man ikke kunne holde fingrene fra på hjemvejen. Mor var overbevist om, at vi var blevet snydt hver gang. Det kunne simpelthen ikke passe, at 200 g kunne være så lidt. Vi havde ingen vægt.

Når rabarbersæsonen begyndte i maj, fik vi rabarbergrød til æblesæsonen satte ind. Salat fik vi aldrig, men ellers altid sund mad. Mor var en knag til at få pengene og naturalierne til at række. Vi var uden tvivl underforsynet med frugt. Det klarede vi med at samle æbler – både sure og søde – under hækkene i de haver, vi kom forbi på vej til skole. Flere af drengene gik ½-1 time før mødetid for at få samlet de bedste op. Det samme med blommer, pærer og manna fra elmetræet ved Sindshvile. Vores mor supplerede også med at samle nedfaldsfrugt op i haven, hvor hun arbejdede, og kom slæbende hjem med dagens høst. Af og til havde hun andre småting med hjem som hun havde samlet op fra affaldsspanden. Alt, der kunne leges med, blev modtaget med kyshånd. Jeg er jo den eneste pige, så min mor fik mange kassererede smukke kjoler, tasker og sko, med hjem til mig. En utrolig glæde. Derfor var jeg den mest velklædte pige i klassen, men jeg fortalte aldrig, hvorfor jeg var så fin.

HYGIEJNE

Det blev der ikke gjort meget ud af. Der var jo så koldt, at der blev båret et vaskefad op med varmt vand, så blev jeg vasket først (en klud rundt i hovedet), så den næste i rækken osv. Vi kom en sjælden gang i bad. Det foregik i vaskehuset, hvor gruekedlen blev fyldt med vand og varmet op. Vi kom i vandet i samme rækkefølge, nogle gange var bunden af gruekedlen så varm, ilden knap gået ud, så vi røg op som raketter, når vi satte os ned. Et par gange havde vi lus – som alle andre – men det fik mor hurtigt styr på. Engang fik jeg en seddel med hjem fra gymnastiklæreren, som havde opdaget ”gravrust” under armene. Det var flovt for mig, men næsten mere for mor. Da vi kom i skole var der tvunget bad én gang ugentlig, hvor læreren underviste i, at man skulle begynde fra oven og nedefter med at vaske hele kroppen med træuldsvampe, fulgt af efterskyl under 3 brusere, 2 med varmt vand, den sidste med koldt. Husker i dag tydeligt de elever, der skulle fedte for læreren, og stod og trak tiden ud i bruserne, medens vi andre stod og ventede og var ved at dø af kulde. Tandbørste og tandpasta kendte vi kun til, når vi skulle på sommerferie eller lejr. I Aarhus blev børnetandplejen varetaget af en tandklinik i Graven. Godt det samme, selv om det var barske oplevelser. Bedøvelse kendte man vist ikke til, og der blev boret og boret – alle havde huller i tænderne – og igen når jeg tænker tilbage – af helt ufølsomme tandlæger. Alle tudede, når de skulle derned. Det eneste gode var, at man skulle gå tilbage til skolen, og lærerne ikke kunne kontrollere, hvor lang tid, der gik med det. Mine tænder burde have været rettet, men da jeg kom hjem og fortalte, at det ville koste X-antal kroner, mere end en ugeløn, havde de ikke råd. Dog må vi dag erkende, at det var godt, vi fik tandbehandling, da vi har de fleste af tænderne i behold i dag. Mine sidder stadig på kryds og tværs.

SKOLEFERIER OG SOMMERFERIE

Mange gange blev de opsparede feriepenge ikke anvendt til ferieformål, men i stedet til indkøb af tiltrængte fornyelser af større ting, f.eks. nye madrasser og dyner til hele familien, køb af radio, sofa, ting til værkstedet osv. Alligevel i den lille ferie, som min far havde, tog familien afsted oftest til fars familie i Hald ved Randers. Også et ferieophold hos bedsteforældrene i Bjertrup (mors forældre) var en stor glæde. De havde en lille landbrugsejendom med 2 heste, grise og et par køer. En have, bugnende – syntes vi – med bær, ærter og frugttræer. Der blev guffet – ikke altid til vores bedstemors udelte glæde. Vi kørte med tog til Hørning Station og gik – hele familien – de 3 km, som var afstanden fra stationen. Det var langt for små ben, men vi glædede os til besøget hos bedsteforældrene, så der var ingen jamren.

Vi kom også enkeltvis på ferie hos nævnte bedsteforældre, hos en moster og onkel i Beder, der havde en stor gård. Mine brødre var hvert år på sommerlejr med Fritidshjemmet. Jeg var meget tynd og "underernæret", som skolesygeplejersken påstod. Ikke fordi vi ikke fik god, solid kost, men mest fordi jeg var uhyre kræsen. Pga. af vægten indstillede min dygtige klasselærer mig til en måneds ophold på svagbørnskoloni (Ahl Hage) ved Ebeltoft. Tog fra Aarhus til Ebeltoft, så 3-4 km's gang til kolonien. Det var en sølle flok fra dårlige kår, nogle psykisk syge, andre lusede og elendige. Alle havde behov for struktur: Især sund mad morgen, middag og aften. Alle fik lagt på i vægt. Vi havde små arbejdsopgaver hver dag. Lejren lå tæt på stranden, så der skulle vi også i vandet, selv om mange var vandskræk og aldrig havde prøvet at bade før. Jeg elskede at komme på svagbørnskoloni, så jeg har været der i alt 4 gange, sidste gang i 4. mellem. Jeg har altid godt kunnet lide udfordringer, så de 2 gange, hvor jeg ikke var på svagbørnskoloni, fik jeg bevilget én måneds bondegårdsferie på Sjælland, Meløse, på en meget stor gård. Der var ingen børn: en gammel far og 4 søskende: 3 mænd og 1 kvinde, som havde ansvaret for mig. Her var alle slags dyr, store forhold og mange oplevelser og den bedste mad, man kunne forestille sig og piskefløde hver dag. Rejsen for en 12-årig først med Kalundborgbåden, tog til København, togsifte til Hillerød, så rutebil videre til Meløse, var en udfordring. Rejsen varede fra kl. 11 til 23.

Endnu et socialt gode var, at børnene hvert år op til sommerferien fik en fribillet, så de ganske gratis kunne rejse til det feriemål, der var planlagt, kort eller langt.

Oplevelser var der ikke mange af, men der var så mange børn, så der blev leget med alt muligt. Der blev hoppet i sjippetov, malet "paradis" på fortovet, leget med kugler, boldspil.

Næsten hver dag støvsugede drengene lossepladsen for "værdier" og legede på Vestereng. Skolebiblioteket blev flittigt brugt. Der blev læst mange bøger og tegneserier. Vi interesserede os for mange ting – også naturen. Vi hørte alle de hørespil, der blev sendt i radioen, ønskekoncert havde far stor glæde af, og det smittede af på os allesammen, der skrålede med i vilden sky. Fodbold-transmissioner med Gunnar Nu var vi meget optaget af.

Hvert år var der skoleudflugt, f.eks. til Aarhus Zoo, med tog til Ry, videre med "Hjejlen" til Himmelbjergets fod, og endelig vandring op ad bjerget. Vi fik altid en skilling med, som oftest blev omsat i én af boderne med en ting til glæde/overraskelse til mor/far.

Årets oplevelse var, når vi skulle til "murernes juletræsfest" i Amaliegade. Vi fik fint tøj på, fik flotte papirhatte ved indgangen. Så blev der danset om det store juletræ, sunget, underholdt og vist film, Disney tegnefilm – mest Snehvide og de 7 dværge. De voksne hyggede sig med hinanden, og fædrene fik en øl, mens mødrene holdt øje med børnene. Så blev store slikposer delt ud, sikken en spænding, desværre var slikstørrelsen ikke så stor, som håbet, da den var fyldt godt op af en appelsin og et æble.

Biograf kom vi ikke i som små. Vi vidste knapt, det eksisterede. Forældrene havde nok heller ikke råd. Da vi blev større, aflagde vi af og til et besøg hos vores bedstemor, der boede på "De Gamles Hjem" på Kirkegårdsvej, så vankede der 1 krone, som kunne omsættes til en biografbillet til 75 øre på de 3 forreste rækker i Palads Teatret. Den første film, jeg så, var Mosekongen, og da gik jeg i 2.mellem.

Midt i Stockholmsgade lå et forsamlingshus, Sindshvile, hvor der af og til var underholdning, f.eks. af tryllekunstner, hypnotisør og lignende.

EFTERSKRIFT

Vi boede både som børn og unge i Stockholmsgade. Gode, meget arbejdsomme forældre, hvor der var højt til loftet. Kun få krav. Opdraget i stor frihed med humør og sjov. Vi fik ikke mange korporlige afstraffelser, kun når det gik for vildt til, kunne vores mor svinge karkluden. Min far var et glad, humoristisk menneske, meget rar og livsglad. Han slog aldrig i modsætning til normen. Kunne fortælle historier, mange han selv fandt på. Det blev de ikke ringere af.

Mens vi var unge, røg alle. Pibe og cigaretter. Vores mor cerutter. Når alle var hjemme – det var vi ofte om søndagen, fordi der var så hyggeligt, og vi altid var velkomne. Så sad vi i den store (fine) stue og pulsede – også kæresterne røg – så der var så tilrøget, at man næsten ikke kunne se ud ad vinduerne. Det var kutyme, at dagen sluttede med, at vores mor smurte lidt lækre "snitter" om aftenen, altid serveret med te.

Jeg, som den ældste, flyttede først hjemmefra i 1961, hvor jeg blev gift. Vi flyttede alle sammen, undtagen den yngste, direkte til almene boliger. Brødrene boede hjemme lige så længe, så kunne vi spare op, selv om vi skulle betale lidt for "kost og logi".

Så snart økonomien tillod det, købte vi hus alle sammen.

Alle kom i lære: Den ældste bror på en grafisk virksomhed i Aarhus, hvor han blev udlært og endte som teknisk direktør på Aalborg Stiftstidende og senere i det Berlingske Hus. Den næstældste, som var velbegavet, blev indstillet til realklassen. Det ville han ikke og tudede og tudede, indtil forældrene føjede ham. Han fik en god læreplads og blev udlært blikkenslager/vand og gas. Min yngste bror, som knap var skolemoden, da han begyndte i skolen, voksede med opgaven og fik en fin eksamen. Han kom i lære som murer, læste videre til bygningskonstruktør og er i dag gårdejer. Jeg kom i mellemskolen, som ingen i familien havde hørt om. Det skyldtes en dygtig klasselærer, som mente, jeg havde evner, som ville være spildt, hvis jeg ikke fik en realeksamen etc.

At alle fik en uddannelse, var forældrene med rette stolte af. Det var ualmindeligt.

Vores mor døde som 89-årig i 1994 i det hus, som hun med tiden kom til at holde af og ikke ville flytte fra. Vores far døde 10 år før i 1984.